

Írta: Herczog Mária

AZ ISKOLÁZTATÁSI TÁMOGATÁSSAL KAPCSOLATOS FELADATOKRÓL¹

1. AZ ISKOLÁZTATÁSI TÁMOGATÁS BEVEZETÉSÉNEK INDOKAI

A mai társadalompolitikának egyik alapvető célja, hogy a jövőben az országban fokozatosan csökkenő lakosságszám ellenére – amely együtt jár a munkaerőpiacon passzív népesség növekedésével – törekedjék arra, hogy lehetőség szerint minél nagyobb és minél jobb minőségű aktív munkavállaló vegyen részt az ország gazdaságában. Ez a cél elsősorban azon rétegek aktívvá tételével érhető el, amelyek ma még nagy számban esélytelenek a piaci viszonyok között, illetve az illegális fekete- vagy szürkegazdaságban tevékenykednek. Az oktatásban való minél hosszabb távú – és természetesen sikeres -részvétel alapvető feltétele a társadalmi esélyek növekedésének. A gyakorló szakemberek mindennapi tapasztalatai azonban azt mutatják, hogy a tanköteles korú gyermekek bizonyos köre egyre nagyobb arányban nem jár rendszeresen iskolába, nem végzi el, vagy nem időben fejezi be az általános iskolát, sok gyermek nem tanul tovább, illetve megszakítja középfokú tanulmányait. A nem megfelelő iskolai karrierben érintett gyermekek és fiatalok számarányát, hátterét, valamint az iskolai kudarcokhoz vezető okokat feltétlenül szükséges megvizsgálni és elemezni ahhoz, hogy pontos helyzetképet kapjunk a jelenlegi állapotról. Az esetenként kedvezőtlen helyzet a tanuló, illetve a szülő felelőssége mellett az iskola felelősségének kérdését is felveti.

Új problémátípus jelent meg a közoktatási törvényben szabályozott magántanulóvá nyilvánítás gyakorlatának térnyerésével. Az iskola köteles tájékoztatást adni a szülőnek, gyámnak, hogy a magántanulóvá válás lehetősége ugyan adott, de csak nagyon indokolt esetben – az orvos, a nevelési tanácsadó szakvéleménye alapján – támogatható. A nem megalapozott magántanulóvá nyilvánítással – azon túl, hogy jogellenes -azok a gyermekek is kimaradnak a közoktatási rendszerből, akiknek a legnagyobb szükségük van arra, hogy a család mellett a szocializációt és a nevelést segítő szakemberek és intézmények támogatását megkapják, s akik éppen a rendszeres iskolába járással volnának képesek a korrekcióra, elkerülve ezzel az alacsony iskolázatottságból, szakmanélküliségből, esetleges problémás családi mintából, életvitelből adódó hátrányokat.

Az iskoláztatási támogatás alanyi jogon járó családtámogatási forma – tehát nem a települési önkormányzat hatáskörébe tartozó juttatás –, amely nem vonható meg, de a Családtámogatási Törvényt, értelmében tankötelezettség teljesítéséhez kötött. A tankötelezettség megsértése esetén a támogatás nem vonható meg, de a szülő vagyonezelői joga korlátozható az iskoláztatási támogatás felhasználásában.

A tankötelezettség megsértésének tényét és okát elsődlegesen az iskola gyermek- és ifjúságvédelmi felelősének kell vizsgálnia, felderítenie, ezt követően pedig indokolt esetben meg kell tennie a szükséges lépéseket.

Ha a tankötelezettség megsértése a szülő és iskola kapcsolatának diszharmóniájára, az iskola nem megfelelő adottságaira, lehetőségeire (mint például szakemberhiány, speciális oktatási program hiánya, pénzügyi nehézségek), illetve az iskolának a

¹ A SzCsM és az OM módszertani levele, amely a gyermekjóléti szolgálatok iskoláztatási támogatással kapcsolatos feladatáról, a Szociális és Munkaügyi Közlöny 2000/4, 711 old. jelent meg.

gyermekhez/családhoz való negatív hozzáállására vezethető vissza, akkor az iskolának, illetve fenntartójának saját hatáskörben kell megtenniük a szükséges lépéseket.

Amennyiben a tankötelezettség megsértése a gyermek vagy szülője, családi környezete hibájából következik be, a jegyző az iskoláztatási támogatással kapcsolatos hozzá beérkezett jelzések alapján a gyermekvédelmi törvény szerinti lépések megtétele, nem pedig a támogatás megszüntetése iránt intézkedhet.

A gyermekjóléti szolgálatnak mindenekelőtt abban kell közreműködnie, hogy az iskola képes legyen a szülőt és a gyermeket saját eszközeivel meggyőzni a tanulás fontosságáról.

Az iskoláztatási támogatás felhasználását csak olyan eszközökkel, módszerekkel és eljárásokkal lehet ellenőriz(tet)ni, amely a szülő/gyám és gyermek, illetve mások jogait nem sérti, és nem megalázó.

FELADATOK A TANKÖTELEZETTSÉG TELJESÍTÉSE ÉRDEKÉBEN

1. AZ ISKOLA ÉS A JEGYZŐ FELADATAI

A közoktatási törvény rendelkezései szerint az iskolának jelzéssel kell élnie a jegyző felé a tanuló tankötelezettségének teljesítése érdekében, ha azt tapasztalja, hogy a tanuló tartósan nem vesz részt az iskolai foglalkozásokon.

Az iskola jelzési kötelezettsége alapján a jegyző a tanuló legalább tíz tanórára kiterjedő igazolatlan mulasztása után – a szabálysértési eljárás megindítása mellett – felkéri az iskolát az alábbi adatok közlésére:

- Mi az oka annak, hogy a tanulónak több mint tíz óra igazolatlan mulasztása van?
- Milyen erőfeszítéseket tett az iskola a tanuló mulasztásának megelőzése érdekében?
- Mit tapasztalt, amikor a 11/1994. (VI. 8.) MKM rend. 20. § (3) bekezdés alapján az ismételt mulasztást követően megkereste a tanuló szülőjét?
 - Amennyiben az igazolatlan hiányzás oka az, hogy a szülő nem biztosította a gyermek tankötelezettségét, élt-e jelzéssel a gyermekjóléti szolgálat felé a fenti rendelet 6. § alapján?
 - Amennyiben az igazolatlan hiányzás oka az, hogy a tanuló nem teljesítette a kötelességét, kezdeményezett-e ellene fegyelmi eljárást a közoktatási törvény 76. § (1) bekezdése szerint?
 - Mi az oka annak, hogy az iskola nem teremti meg valamennyi tanuló számára a gyermek szükségleteihez igazodó ellátásokat, és nem biztosít számára védelmet?

A jegyző ezen adatok birtokában szükség esetén megkeresi a gyermekjóléti szolgálatot a családban jelentkező nevelési probléma megoldása érdekében a Cst. 17. § (1) bekezdése, valamint a 223/1998. (XII.30.) Korm. rendelet 15.§ (1) bekezdése szerint.

2. A GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLAT FELADATAI A TANULÓ TANKÖTELEZETTSÉGÉNEK TELJESÍTÉSE ÉRDEKÉBEN

a) A gyermekjóléti szolgálat tájékoztató jellegű és szakmai háttérrel biztosító feladatai

A gyermekjóléti szolgálat elsődleges feladata a tájékoztatás és a szakmai háttér biztosítása.

A 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 20. §-ának (3) bekezdése értelmében „Az iskola köteles a szülőt értesíteni a tanköteles tanuló első igazolatlan mulasztásakor...” Ugyanezen módosított rendelet értelmében „Ha az iskola értesítése eredménytelen maradt és a tanuló

ismételten igazolatlanul mulaszt, az iskola a gyermekjóléti szolgálat közreműködését igénybe véve, megkeresi a tanuló szülőjét.”

„Ha a nevelési-oktatási intézmény a gyermeket, tanulókat veszélyeztető okokat pedagógiai eszközökkel nem tudja megszüntetni, segítséget kér a gyermekjóléti szolgálattól.” [16/1998. (IV. 8.) 4. § MKM rendelet]

A jogszabályban foglalt megkeresést követően a gyermekjóléti szolgálat tájékoztatja az iskolát arról, hogy a család áll-e, illetve korábban állt-e gondozás alatt, azonban a gyermekre és a családra nézve terhelő adatok kiadására nem kötelezhető.

Amennyiben a gyermekjóléti szolgálat által gondozott családról van szó, a gyermekjóléti szolgálat az iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi felelős rendelkezésére bocsát minden olyan információt és szakmai tudást a családdal kapcsolatosan, amely elősegítheti munkáját. Ezzel egyidejűleg a gyermekjóléti szolgálat a gondozási folyamatot kiterjeszti egyeztetve a gyermek-és ifjúságvédelmi felelőssel, és vele együtt határozza meg azokat a lépéseket, amelyek a további igazolatlan hiányzások megelőzéséhez vezethetnek.

Abban az esetben, ha a család nem áll kapcsolatban a gyermekjóléti szolgálattal, a gyermekjóléti szolgálat szakmai találkozó, személyes beszélgetés formájában segítséget nyújt az iskola gyermekvédelmi felelősének ahhoz, hogy a 16/1998 (IV 8.) módosított MKM rend. 6. § szerinti családlátogatás során tárja fel mulasztás valóságos okait, mérje fel és ítélje meg, hogy a szülő biztosítja-e a gyermek tankötelezettségének teljesítését, vagy az igazolatlan mulasztás oka az, hogy a tanuló nem teljesíti kötelességét, illetve, hogy a mulasztás milyen egyéb okokra vezethető vissza.

A gyermekjóléti szolgálat az adott eset kapcsán konkrét segítséget nyújt a gyermekvédelmi felelősnek. A gyermekjóléti szolgálat és a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős közös esetmegbeszélés keretében tárják fel azokat a problémákat, amelyek jellemző módon fordulnak elő a gyermek iskoláztatási kötelezettségének megszegése során. A felmerült problémákra több szempontot figyelembe véve, a helyzetet több oldalról megközelítve megoldási javaslatokat dolgoznak ki.

Ha a gyermekjóléti szolgálat tapasztalatai azt mutatják, hogy a tanulók gyakori igazolatlan mulasztása olyan tipikusan ismétlődő problémákra vezethető vissza, amelyek az iskola vagy annak fenntartója beavatkozását igénylik, felhívja figyelmüket a szükséges intézkedések megtételére.

Az iskola és a gyermekjóléti szolgálat kapcsolattartásának rendszerét, formáját és módját az iskolának a szervezeti és működési szabályzatában kell meghatározni.

b) A gyermekjóléti szolgálat feladatai a jegyzői megkeresést követően

A Családtámogatási törvénynek a közoktatási törvénnyel összhangban alkotott Tankötelezettséggel összefüggő rendelkezések fejezetének 17. § (1) bekezdése a következőket rendeli el:

„Amennyiben a szülő, a gyám nem biztosítja a gyermek tankötelezettségének teljesítését, akkor a települési önkormányzat jegyzője, a fővárosban a kerületi önkormányzat jegyzője (továbbiakban együtt: jegyző) gyámhatósági jogkörében eljárva megkeresi a gyermekjóléti szolgálatot a családban jelentkező nevelési probléma megoldása érdekében.”

A gyermekjóléti szolgálat a jegyző megkeresése alapján:

- a) felhívja a gyermeket és annak szülőjét, gyámját a tankötelezettség teljesítésére,
- b) személyes segítő kapcsolat keretében közreműködik a családban jelentkező nevelési problémák és hiányosságok rendezésében,

c) együttműködik a közoktatási intézménnyel, ennek keretében tájékozódik eljárásának eredményéről.

A gyermekjóléti szolgálat ekkor kötelezően felhívja a szülő és a gyermek figyelmét arra, hogy amennyiben nem működnek együtt a gyermekjóléti szolgálattal, és a gyermek tankötelezettségének a továbbiakban sem tesznek eleget, a jegyző illetve a gyámhivatal elrendelheti:

- a gyermek védelembe vételét,
- a szülő, gyám vagyongazdálkodó jogának korlátozását,
- a szülő, a gyám vagyongazdálkodói jogának megvonását az iskoláztatási támogatás vonatkozásában, eseti gondnok kijelölésével, amennyiben a gyermek azért nem jár iskolába, mert a szülő, a gyám nem biztosítja számára az iskolába járás alapvető feltételeit,
- legvégső lépésként – a gyermekvédelmi törvénynek megfelelően – dönthet a gyermek családból történő ideiglenes, majd végleges kiemeléséről.

A szóbeli figyelmeztetéssel és a következményekről való tájékoztatással egy időben a gyermekjóléti szolgálat vizsgálja meg, mi az akadály a gyermek, a szülő és az iskola együttműködésének. Amennyiben az ok a szülő vagy a gyermek magatartásában, illetve a család működési zavarában rejlik, a gyermekjóléti szolgálat igyekezzon megadni azt az érdemi támogatást, melynek következtében a gyermek és/vagy a szülő változtatni képes a hiányzást kiváltó okokon, illetve belátja az iskolába járás fontosságát.

A gyermekjóléti szolgálat 15 napon belül tájékoztatja a jegyzőt, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a tankötelezettségi törvényben előírtaknak a tanuló, a szülő, a gyám az iskola hozzáállása, vagy az iskola lehetőségeinek hiánya miatt nem tud eleget tenni.

A gyermekjóléti szolgálatnak tehát 15 nap áll rendelkezésére, hogy esetmegbeszélést hívjon össze az érintettek: a gyermek, a szülő, a gyám, az osztályfőnök, az esetlegesen érintett pedagógus és iskolai gyermek- és ifjúságvédelmi felelős részvételével. Az esetmegbeszélés célja és feladata minden érintett fél – különösen a gyermek – meghallgatása, valamint az, hogy összefoglalja a tankötelezettség teljesítése érdekében tett erőfeszítéseket, eredményeket, eredménytelenségeket, ezek okait.

Amennyiben a gyermekjóléti szolgálat 15 napon belül nem tud eredményt elérni a gyermek tankötelezettsége teljesítésének előmozdításában, akkor erről a tényről tájékoztatja a jegyzőt a Cst. 17. §-ának (2) bekezdése alapján.

A tankötelezettség teljesítését segítené, ha a gyermekjóléti szolgálat kérésére a jegyző, a hatósági eljárás megindítása előtt, lehetőséget adna a határidő módosításra.

A TANKÖTELEZETTSÉG MEGSZEGÉSÉBŐL ADÓDÓ FELADATOK

1. A JEGYZŐ FELADATAI:

A gyermekjóléti szolgálat jelzése és az iskolától bekért adatok alapján jegyző szükség esetén intézkedik a gyermek védelembe vételének elrendelése iránt. A védelembe vétellel kapcsolatban a gyermekvédelmi törvény rendelkezéseit kell követni.

Amennyiben a gyermek védelembe vétele nem jár eredménnyel, és beigazolódik, hogy a gyermek azért nem jár iskolába, mert a szülő nem biztosítja számára az ehhez szükséges alapvető feltételeket, és ez dokumentálhatóan és hitelt érdemlően bizonyítható, a jegyző megkeresi a gyámhivatalt a szülő, a gyám vagyongazdálkodó jogának az iskoláztatási támogatás felhasználása vonatkozásában történő korlátozása céljából.

2. ESETI GONDNOK KIRENDELÉSE

Amennyiben a korábbi intézkedések nem vezettek eredményre, úgy a gyámhivatal a szülő, gyám vagy kezelő jogát a nevelési támogatás vonatkozásában megvonja, és a nevelési támogatás kezelésére eseti gondnokot rendel ki a 223/1998. (XII.30.) Korm. rendelet 18. § (1) bekezdése szerint.

Az eseti gondnok kijelölését minden esetben meg kell előznie a gyermekjóléti szolgálat erre vonatkozó javaslatának.

Eseti gondnokként elsősorban a gyermekjóléti szolgálat családgondozóját kell kirendelni.

Némiképp aggályosnak látszik azonban, ha az eseti gondnok és a gyermekjóléti szolgálat családgondozója egyazon személy, hiszen ez a segítő munkában a kliens és a segítője közötti egyenrangú partneri kapcsolatot sérti. Az etikai kérdéseken túl nehezen megoldható a családgondozói feladatok és az eseti gondnoki teendők összeegyeztetése a gyermekjóléti szolgálatok szakembereinek túlterheltsége miatt is.

Problémákat vet fel ugyanakkor az a megoldás is, ha a gyermekjóléti szolgálaton belül a kijelölt családgondozó és az eseti gondnok nem egyazon személy, mégis ez látszik célszerűbbnek, mivel ebben az esetben az eseti gondnok segítséget, támaszt jelenthet a családgondozó számára, bár szükség esetén felülbíráhatja a családgondozó döntéseit.

Amennyiben lehetőség van rá, az is jó megoldás, ha olyan személy (elsősorban családtag) kirendelését támogatja a gyermekjóléti szolgálat, aki a szülő, a gyám, a gyermek számára eddig is támaszt jelentett, és vállalja, valamint képes ellátni a feladatot, továbbá lehetőség szerint a szülő, a gyám, a gyermek környezetében él.

3. A GYERMEKJÓLÉTI SZOLGÁLAT FELADATAI

A gyermekjóléti szolgálat környezettanulmány elvégzésével ellenőrzi az iskoláztatási támogatás gyermekre történő fordítását a 223/1998. (XII.30.) kormányrendelet 16. § szerint.

A gyermekjóléti szolgálat a környezettanulmány során felméri, hogy a gyermek családban történő ellátása megfelelő-e, különös tekintettel táplálkozására, ruházatára, a szükséges tanszerekre. A gyermekjóléti szolgálat a gyámhivatalt a környezettanulmány alapján készített helyzetértékelés tapasztalatairól értesíti.

Írta: Nickl Gabriella

„CSAK EGY ESÉLYT KÉREK ÚJRA”, AZAZ D. ERZSÉBET VÁRANDÓS KISMAMA ESETE

T. Város gyámhivatalának telefonon való jelzésére (1999.10.20.) a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat 1999. október végén felvette a kapcsolatot D. Erzsébet terhes kismamával, aki élettársi kapcsolatban él Gáborral.

Az édesanya azzal kereste meg a városi gyámhivatalt, hogy Viktória nevű gyermekét szeretné saját háztartásában gondozni. A kislányt egy másik város gyámhivatala 1999 novemberében átmeneti nevelésbe vette, és jelenleg a k-i gyermekotthonban él. A gyermekotthon családgondozójának tájékoztatása alapján a gyermek egészséges, egyre nyitottabb a közösség felé.

Az édesanya telefonon tartotta gyermekével a kapcsolatot, aki felől azóta rendszeresen érdeklődik, csomagot küld, illetve lehetősége szerint személyesen látogatja. Megfogalmazott célja, hogy mihamarabb családjába visszakerüljön a gyerek. A családgondozóval egyeztetve a kapcsolattartás lehetőségeit (levél, csomag, személyes megkeresés, telefon) számba vették.

1999. február óta L. Gáborral él, akivel kiegyensúlyozott élettársi kapcsolata van. Élettársa tudomásul vette, és beleegyezett abba, hogy az előző kapcsolatából származó kisgyerekek visszakerüljön hozzájuk.

D. Erzsébet jelenleg várandós az említett élettárstól, közös gyermeküket április végére várják.

A család jövedelme mindössze L. Gábor rokkantnyugdíja. Ezt egészítették ki szezonjellegű alkalmi munkával.

A lakás, amelyben élnek, L. Gábor és volt felesége közös tulajdonában van fele-fele arányban. Az ő általuk lakott rész 1 szoba-konyha, melyhez főzőfülke és fürdőszoba tartozik. A szoba berendezése megfelelő, az alapvető bútorzattal rendelkeznek, fával fűtenek. A lakás gondozottsága, tisztasága megfelelő.

A házhoz kis udvar tartozik, ahol lenne mit tenni a használhatóság érdekében.

Egy korábbi kapcsolatából származó kislánya, Bea 7 éves, és az anyai nagymamánál nevelkedik családba fogadással. Az édesanya ősszel látogatta meg első osztályos gyermekét.

Viktória a k-i gyermekotthonban él átmeneti nevelésben, öt 2 éves koráig nevelte.

Az 1995-ben született Krisztiánról lemondott, őt örökbe adták.

István, aki 6 éves, az apánál nevelkedik.

1998 decemberében szülte 5. gyermekét, akit az Alpha Szövetség közreműködésével nyíltan örökbe adott.

Az átmeneti nevelés megszüntetése érdekében – mivel az anyával korábban nem volt kapcsolata a családsegítő központnak – szükségesnek tartottam az előzetesen őt ismerő szakemberek megkeresését. Az exploráció és adatgyűjtés során megkerestem a védőnőt, a gyámhivatalt, a gyermekjóléti szolgálatot, a rendőrséget.

A következőket lehetett megtudni:

A védőnő tájékoztatása szerint Viktóriát állandó noszogatás mellett vitte tanácsadásra, folyamatosan figyelemmel kellett kísérni a gyermek fejlődését. Az alapvető gondozási, nevelési feladatokat ellátta, azonban előfordult, hogy a nagymama felügyeletére hagyta a gyermeket. Felelőtlennek ítélte meg a védőnő az anya gyermekéhez való hozzáállását.

A s-i gyámhivatala elmondása szerint az édesanya ellen a kalocsai bíróságon kiskorú veszélyeztetése ügyében per van folyamatban, Krisztián esetében, akiről a szülői felügyeleti jogokat megvonták az anyától.

A rendőrség tájékoztatása szerint Erzsébet ellen országos körözést adtak ki, gyanúsítottként keresik csoportos betöréses lopás miatt. Erzsébet a családgondozó közreműködésével a rendőrségen jelentkezett, elérhető lakcímét bejelentette. Telefonon egyeztettek, hogy mikor menjen be a rendőrségre.

Megkerestem a Gyermekotthon vezetőjét és a családgondozót, akik előzetesen is ismerték az édesanyát. Rendkívül elítélően nyilatkoztak az édesanya nevelési attitűdjéről, a főorvos-nő alkalmatlannak véli a gyermeke nevelésére.

A szerződés-kötés és gondozási-nevelési tervet közösen fogalmaztuk meg a rövid távú célokat meghatározva.

Az átmeneti nevelés megszüntetését Viktória esetében egyelőre nem javaslom. A kapcsolattartás megerősödését szükségesnek tartom az édesanya és gyermeke között, annak figyelemmel kísérése fontos. Erzsébetet a rendőrség előzetes letartóztatásba helyezte Kalocsán, ahonnan január végén kiengedték. A bírósági tárgyalás során a családgondozót tanúként beidézték, ahol elsősorban az édesanyával való együttműködésről kérdezte a bíróság. A családgondozás rendkívül rövid ideje folyt, így tartalmi válaszokat nem áll módjában adni. A kölcsönös együttműködés az eltelt két hónap alatt folyamatos volt, Erzsébet a családgondozótól és a helyi gyámhivaltól egy esélyt kért annak bizonyítására, hogy megfelelő anyja és társ.

Az előzetesben töltött idő rendkívül megviselte a terhes kismamát, élettársa mindent elkövetett, hogy szabadlábra helyeztesse Erzsikét, fogadott ügyvédjük segítségével. A vád Erzsébet ellen kiskorú veszélyeztetése volt. Az 1997. évi Gyermekvédelmi Törvény szerint a kiskorúak ellen elkövetett testi bántalmazás rendkívül szigorúan büntetendő. A börtönben eltöltött egy hónap alatt is rendszeresen tartotta a kapcsolatot az édesanya Viktóriával telefonon, levélben.

A szabadlábra helyezés megtörtént, a terhes kismama 10 hónap felfüggesztett börtönbüntetést kapott a terhességére, illetve várható szülésére tekintettel.

A családlátogatások és a személyes megkeresések alkalmával közösen meghatároztuk a rövidtávú célokat, azaz a csecsemővel kapcsolatos teendőket, az élettársával a feladatmegosztást, a házimunkát és gyermeknevelést illetően. A családgondozó tájékoztatta a szülést követő ellátásokról, annak igénylési módjáról.

Viktória átmeneti nevelése megszűnik, mert figyelembe véve a körülményeket, a Tatán élő anyai nagymama családba fogadással gyámmá kinevezhető, így a gyermek családi körben testvére mellett nevelkedhet tovább. Az anya rendszeres kapcsolattartása a két gyermekkel a családi környezetben jól megvalósítható.